

'Supply-side'-economie voor werknemers

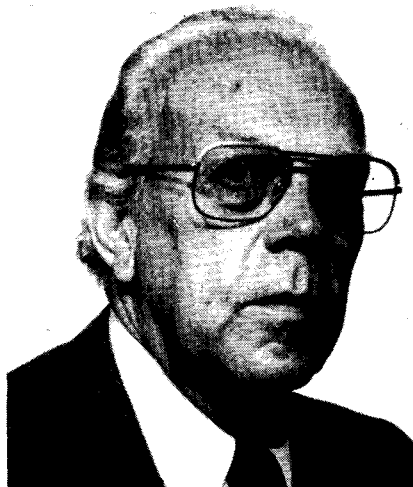
In principe veronderstelt een markt-economie dat mensen zich gedragen als een soort NV of BV tot exploitatie van zich zelf. Helaas beschikken mensen niet alleen over zeer verschillende exploitatiebronnen in en van zich zelf, maar zijn ze ook niet allen evenzeer in staat om die exploitatie tot een succes te maken. Bovendien lijken velen er ook niet echt in geïnteresseerd te zijn. Met name het gedrag van veel werknemers past moeilijk in dit schema.

Toch is het niet verbazend – eigenlijk was het onvermijdelijk – dat de populariteit van de 'supply-side'-economie ook toepassing zou vinden op de arbeidsmarkt. Waarom alleen een aanbodeconomie voor ondernemers, vroeg de New Yorkse gouverneur Mario Cuomo zich af. Hij wil een aanbodeconomie ook voor de werknemers. Is het niet vreemd dat we ons voortdurend afvragen hoe het ondernemersklimaat kan worden verbeterd en veel verwachten van het versterken van financiële prikkels en het afschaffen van ontmoedigende regelingen, maar die zelfde vraag niet stellen ten aanzien van de werknemers?

Ik herinner mij de discussie uit de jaren zeventig waarin de ondernemers het kabinet-Den Uyl bestookten met hun zorgen over het ondernemersklimaat, en de vakverenigingen naar analogie daarvan de vraag opwierpen hoe het eigenlijk stond met het werknemersklimaat. Helaas was de parallel tussen ondernemers- en werknemersklimaat toen niet zo erg duidelijk. Of eigenlijk was die parallel juist erg duidelijk: het ging de ondernemers om een klimaat waarin het weer de moeite waard zou zijn om te ondernemen en de vakverenigingen om een klimaat waarin het een vreugde zou wezen een werknemer te zijn. Welnu, voor ondernemers kwam zo'n klimaat neer op minder regels en meer markt en voor werknemers op meer regels en minder markt.

In de jaren zestig en in wezen tot ver in de jaren zeventig kon men spreken van een relatieve machtspositie van de vakverenigingen op de arbeidsmarkt en (bijgevolg) in de politiek. Het was de tijd waarin men filosofeerde over de 'vakbondsstaat' die we naderden of waarin we ons reeds bevonden. Geen wonder dat het werknemersklimaat beter aan z'n trekken kwam dan dat van de ondernemers. Een hoog minimumloon, moei-

W. Albeda

lijk ontslagrecht, hoge uitkeringen met lage drempels waren het resultaat.

In de jaren tachtig is er een duidelijke omslag naar een overheersende machtspositie van ondernemers op de arbeidsmarkt, maar ook in de politiek. We zien dan ook dat het ontslagrecht versoepeld wordt, flexibiliteit 'in' is en de uitkeringen lager zijn bij hogere drempels. Van het goede werknemersklimaat verzeilen we in een klimaat dat ondernemers meer aanspreekt.

In deze benaderingswijze zijn ondernemers typisch marktzoekers en werknemers marktmijders. Typisch Europees gedacht, zou men kunnen zeggen¹. Immers, in Europa zijn we er traditioneel van uitgegaan dat de markt meer in het voordeel van de ondernemers dan van de werknemers werkt. Werknemers hebben zich altijd gedragen als een ontevreden marktpartij. Een ontevreden marktpartij kan twee wegen inslaan². De eerste houdt in dat hij de markt organiseert zodat hij minder geschaad wordt door de onderlinge concurrentie aan z'n eigen kant van de markt. De tweede is radicaler. Men kan ook trachten buiten de markt om te bereiken wat op de markt niet lukt (een wettelijk minimumloon, sociale zekerheid, ontslagrecht enz.). Europese vakverenigingen hebben beide wegen met succes bewandeld.

Amerikaanse vakverenigingen daartegen gingen er altijd van uit dat de markt (vooral vóór 1930) ook heel goed

in het voordeel van de werknemer zou kunnen werken. Amerika moest z'n werknemers immers over de oceaan aantrekken en elke werknemer kon in laatste instantie heel lang verder naar het westen trekken om voor eigen rekening te beginnen. Amerikaanse vakverenigingen kozen daarom lange tijd principieel voor marktorganisatie en zijn pas na de tweede wereldoorlog de weg naar marktmijdend gedrag ingeslagen.

Vanuit die Amerikaanse visie gezien is een 'supply-side'-benadering ook voor werknemers heel goed denkbaar. Bouw ook aan die kant meer prikkels in, maak lonen winst- en prestatie-afhankelijk en werknemers zullen zich weer, ook individueel, als marktpartijen gaan gedragen. Het is boeiend waar te nemen dat langs die weg zaken als winstdeling en prestatiebeloning een nieuwe actualiteit krijgen en van hogerhand worden aanbevolen. Dat het Groot-Brittannië van Thatcher deze weg evenzeer wil bevorderen past uiteraard volkomen in de marktgerichte filosofie, die daar zo duidelijk overheerst in het regeringsbeleid. En daarmee komen we terug op het oude denkbeeld van Adam Smith: een markeconomie als een samenleving waarin iedereen, en dus ook elke werknemer, opereert als ware hij of zij een BV tot exploitatie van zich zelf.

1. Ludwig Reichhold, *Europäische Arbeiterbewegung*, Frankfurt am Main, 1953.

2. E.R. Walker, *From economic theory to economic policy*, Chicago, 1947.